

ՊԵՐԻՑԱԶՆԱՎԷՊ

Ա.

Հեծեծամուռն լանտառին մէջ ո՞վ կ'անցնի
Սէ գիշերին, թանկարժեքայ ուղեւոր.
Ահպարտան երկվարն է, քիցապին
Միշնկերը յաղթի և անոր պէս փառաւոր:

Կաշնիներէն, մայրի՛ դաւար ծառերէն
Որ ոտաախիտ կը շատաշին նոզմախուով,
Սրափար թրուանքը նըմոյգին նըբողէն
Կ'արթնցընէ թոյններն արծուի՛ արտափով:

Ոչ մէկը հոն, աներկեւանն ամենէն
Աննիւլ կրնայ գիշերի ատեն զառաարփով,
Առանց սոսկումն իր սրտին մէջ. կնիւներն են
Դարանակալ թաւուաներու մէջ ամփոփ:

Խաւարը ահ լուսի՛ կամօք, տնապառտս
Բաւորներէն նըմոյգն հաղթի կը հասնի
Նըզատակին. հոն կան ժայռեր մաղառուս,
Աւազակի մուծ կաշաշներն հնամենի,

Բայց կը վընջէ փրփրներախ՝ ձին. կը դափրէ
Բաշն իր վըզին կը ծփայ և շուրջը զլիտեն.
Իր դոռլթին տակ ուղին եզրով ինկներէ
Կ'իշնան քարեր անգունդին մէջ վիւնրուն:

Պայտերն անոր դարերնաւ են կայծակով,
Եւ պարանոցը մըրկաւաստ և այնքան.
Ապղանգակներն իր կողբուն լուսաթով
Սակի ծնկուած մուկիկներն են լաւանշան

Իր հակառիւն ջանի նըման կը զսպղայ
Համակ արծաթ. գիշերը գայն զբրուազեց
Իբր աստղերու մարգարտայնո շափաղայ՝
Արտասուցով հայ մայրերուն արտմանեծ:

Փոքրեկապար, անհետ կ'անցնի վընջելով,
Անասուն մարդով կը հեծէ դափրն իր սաջքին,
Որ դարէ ի դարէ կը վառէ թորք կայծերով
Լերկ պարեխներն ու մայրենիներն սնազին:

Մոլեղեկուանդն և կրտորբոց զայրոյթով
Գողցնա աստուած մը կը տանի մարտերուն՝
Որ հեռուէն կը սպասեն Մանն անվըրդով
Ու Դափնիներն ուղէշներով զալարուն:

Պեզանն է ան, ահպարտան, սնապանծ,
Կ'արմազանդին անոր դափրէն նոզմանայ
Ապառաժներն և անտառներն անթափանց.
Աստղն իր հակառի՛ աստղերուն դէմ՝ կը շողայ:

Երէկ անցաւ հայրենի գետը պըզտոր՝
Միշնկ երբուր խորաւորդ՝ ալքթին,
Ու բարձրացաւ անգունդներէն ահաւոր,
Մեզ կը սլանայ սարափորէն մուկիկն...

Իր ծառացող ու կորանէ գաւակին՝
Մուրանն է որ Պնտոս կ'երթայ Սեքսանէն.

Սալարմարակ իր թրուանքով զայրապին
Հրաքաշ նըմոյգը կ'ողորի սանձին դէմ...

Բ.

Կ'երթայ, Գիշեր մը հեռացաւ հայրենի
Տունէն. թողով մայրն իր սուգին նաւ խորունկ.
Ան ընդվզուած քարոյն. կը մկնի,
Որովհետեւ քաղաքն իրեն յի գրաւ ունկ,

Կը մկնի. ոխն է սրտին մէջ օծի պէս
Այնքան թուռտ պարոյրներով ծուրաւած.
Կը թարշամի լանջին վըրայ տարփանէզ
Վարդ մը կարմիր՝ արտասուցով ողորուած...

Իր հարսը հոն զբրած էր գայն. հուսկ նըւէր,
Անոր տալով երկար համոյրին հրաժեշտ.
Վարդին ծըգոտն հիմա սրտին է մըխտեր,
Ու կըսկիծէն Մուրաւ լալով կը ծալի...

Երբեմն անխնի՛ ան յաճեցաւ զիւրէ զիւր,
Վառեց նորոգ սեղանիկներու սրտին մէջ
Նախնի փառքերն և զուպարներն աներկիւղ,
Եւ հայրենի զաղափարին հուրն անշէլ...

Առաքնալի մը պարզութիւնն ըզգեցած՝
Ան սկուծէ ակուծ մոխիրն կրտսերեց
Նոր կայծերով. ինք վաղորդայն էր ծնած
Հաճանաւաւորտ աշխատ յոյսեր մեծամեծ:

Որ մ'անձնէր սեւաւ հրապները մարտին
Հեծկրտանքէն հայ մայրերուն, կոյսերուն,
Եւ ահաւոր կատաղանքի մասնըւած՝
Խածաւ իր սուրն աղւիս պէս շողորուն...

Մեծահրաւէր պղինձէ շիփորը մարտին
Ան նընչեցոց անգունայն զուռումով,
Արձազանդէն մեռնիներն իսկ դողացին,
Վընջեց Պեզանն յաղթ արեւնէն իր դինով:

Բայց քաղաքն ողջ փակեց դռները համակ
Այդ հրաւերին, ըստըրկորէն վատախարս.
Մուրաւ ուղեց սրտին ձայնովն իր միակ
Հայրենիքին պատասխանել խորխտաբար...

Հեծաւ նըմոյգն, առաւ գէնքերը մարտին.
Ապաքեց լանջը մաւռան դէմ, և ահա՝
Փոքրեկայտը քամիներէն՝ իր հակառիւն
Արիւծի բաշը լուսալիւր կը ծըփայ:

Վընժին համար պիտի կոխել ըստիպով
Դիւերն անոնց որ մաւաքան անկընդի.
Ու գանաբար ափոտասնեղով մը վայրէ
Կը թօթուէ զուրկ վեհերէն գիտախորի:

Պնտոս կ'երթայ. ծովն է հեռո՞ւն. պիտի՛ հասնի.
Աըշալոյսներ՝ կան տակաւին հրապուած,
Կարմրապայլակ ժայթքումներ կան արիւնի՝
Հերոսական կուրծքերէ գուրս ճըրարքեք...

Ի՛նչ ամեթ, ի՛նչ վատութիւն մանր տանիկ,
Եւ թիկնադարէ փախիլը ռեզիւր ապանով.

Պիտի գիտնայ կերպը փառքն ողջունել
իր ըստացած վարդակարմիր խոցերով...

Կիրենքն անոր կ'արձագանգեն ուղեքն տակ,
Քարամայրներն ու բարձունքներն իսկ առիփ
Գրժուարին չեն, ու մինչև ծովն անյատակ
Ան պիտի՝ հրթիռն իրապատկելն միշտ անվերջ...

Հոն՝ ուր կովկասն իր արժեքներն է խմբած,
Որ վրժաբորբ ունիք հրկաթ մազկները,
Եւ Սոսթանին անարգ մահիկն են բզըքսած,
Անդրանիկ ինչ է, ինչ փոփոխ աշխարհ...

Արդ կը այնպայ, կը թրոխ դէպ ի Պոնտոս,
Մահադոյժներ կը հասնին իր հոռէն.
Աղաւանդու կ'անցնին տարմոր արբանոս
Իրենց թեւերը սևաթոյր բաղիւնելէ...

Ոչ հրկիւարն է յոգնած, ոչ ալ Մուրատ,
Երկուքն աշխարհ արժանի են իրարու,
Տիրոջ սիրտն է եղբայրօրէն խանդակաթ.
Բայց ժամն հասաւ զայն լինեհրուն թողելու...

Գ.

Հեծեծամունչ անտառէն վերջ ծովն է արդ
Անդրեղայտի կոհակներով յարձանուտ,
(Որ մը, Պոնտոս, աշտէ, վառն ու զեղարդ
Գըղըրգնիկն ուղղադաշտերն փփրուգ...

Դիպազն ան՝ զոր վանեց ամբ հրոստան,
Փնդ կը դիմէ դէպ ի արժանքն հոռուս
Արշալոյսին. թո՛ղ ալիքները ծրփան
Զփոփոններու զգուսնիքն տակ նշտօրօր:

Թո՛ղ իր քաշտին որ լունի հառաւ ինքնաներ,
Ոչ առաջատու մը թեւերով լայնաբաց,
Զ'ըստերիբի. երբեք չըլլայ ինքնաներ,
Շողայ ցուպիկն աստղերուն չնէր վառած...

Դ.

Սկզբ լինէն վար ինչիկն աշխարհ գըժուար չէ.
Բայց նըժոյզն հոն պիտի մընայ. կրածիւրի
Ժամն է տըխուր. ձին հոթն անգամ կը վրնջէ,
Կը թողէ լինն ու յուզումէն կը սաստի...

Մուրատ անոր կը շոյէ բաշը, ճակափն
Կու տայ համբոյր մ' ինծկուողին փղկիկով.
Արցունքներն ալ առատօրէն կը ցայտին
Զիտն աչքէ՝ կայլակնանոս ուղիներով...

Ինչպէս է բան. ալ խիզախ տեսն է փոխուած,
Կու լայ նըժան Էթոն ձիուն՝ վիրգիւրայ,
Տիրոջ ուսին իր շքեղ վերն հրկարած՝
Մահապարտու ամբողջ մարմնով կը դողայ:

Կը լիզէ ձեռքը որ կարեց հրատանն՝
Ինքը սանձէն թողով աղաւ կամօրէն.
Իր արցունքներն աշխարհ առաւ հոռուս,
Որ աշխարհ ըզգաց սրտին քանցիլը խորէն...

Վերջն անգամ անոր աչքերն համբուրած
Երբ ան կ'իջնէր, լրանց փղկիկը նժոյզին.
Այս աղիկէջ բաժանումն չէր խորնած
Երբեք, երբեք, երբ զայն թամբեց անգին...

Տեսաւ կանգնելն անոր՝ հրկու ոտքին վրայ,
Հեծեծաղին վրնջիկով իր հոռէն.
Մուրատ լացաւ և անթեց՝ ինքնանայ
Ծաթոյ արեւը Պոնտոսան լինեհրէն...

Իր հոս առաւ սանձն, հրատանն ու թամբին
Կազմածն ամբողջ, և խորք մ'անոր բաշէն թաւ,
Իր հողոյն մէջ առաւ անոր ալ ինքին,
Երբ վեճօրէն սրտագինուած նաւ մըտաւ...

Ե.

Անդամունչ Պոնտոսին ափն երբ քերեց
Քաշտին թեւէն, բաց առաջատու իովին,
Մուրատ բարձունքը լինեհրուն ողջունեց՝
Աստուածներուն ապականած ինքնան...

Լրանց վրնջիկն ընդհատօրէն ողբաղին.
Եւ հուկ տեսաւ ժայռի մը սեւ կողին վրայ
Իր հրկիւարն՝ արշալուստած երկընցին
Ու ալիքներուն միջև Պիզան մը նըկայ...

Աղիկառայց գիտեց, մընայ ինքնով,
Եւ աչքերն իր փակեց, արժան, դանձանեծ,
Երբոր նժոյզն այդ մորբիկարշաւ թեւերով
Բարձունքէն ծով ինքնանցը վար արձակեց...

Արփհանանչ արեւին կուրք ծովէն
Կը բարձրանար անդընդանիւրն ու կարմիր.
Մուրատ հոռուն դարձաւ, զըրկեց լայնօրէն
Մոթ ինքնան իր անհարկով տըխրալիբ...

Զ.

Այնուհետեւ գիւցազն իր մանն է փոխուած,
Մընընձանքն, խառնուրդին մէջ՝ անվանի.
Հոն ուր կ'ըլլար զուպարն անեղ բորբոսած,
Կատաղօրէն, առիւծի պէս կը նետուէր...

Կ'ըսեն որ թամբն, աստղադաններն ու ոսկի
Երասանակը շանթերէն դարձընած,
Երբեք յարմար չեկան ուրիշ նըժոյզի,
Մահաւ Դիքսաղըն Պիզանէն բաժնուած...

«Արտաւորներն մընայնայն»

ԱՐԴՆ — ԵՐԿԱՅ